

KASB-HUNAR MAKTABLARIDA TEXNOLOGIYA TA'LIMINI O'QITISHDA INTEGRATIV TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH USLUB

G.T.G'aybullayeva

Q.T.Boltayeva

M.B.Toxirova

Buxoro shahar kasb -hunar maktabi o'qituvchilari

INTEGRATIV TEXNOLOGIYALAR VA ULARDAN FOYDALANISH USLUBLARI

XXI asr didaktika, shu jumladan o'qitish metodikasida chuqur islohotlar davrini boshlab berdi. Umumiy o'rta ta'limning maqsadlari o'zgardi, yangi ta'lim konsepsiyalari, o'quv rejalari standartlari yaratildi. Ta'lim mazmunini bayon qilish, ayrim o'quv fanlari orqali emas, balki yangicha integratsiyalashgan ta'lim asosida yondoshishni ko'zda tutmoqda. Maktab o'quv rejasidagi o'rganiladigan fanlar sonining ortishi, ayrim predmetlar, jumladan, biologiya, geografiya, kimyo kabi tabiiy fanlarni o'rganishga ajratilgan vaqtning qisqarishiga olib keldi. Bu, o'z navbatida tabiiy-ilmiy bilimlar sistemasini integrallash, uni o'qitishning tashkiliy shakllari, metodlari va vositalarini yangilash yechimini topish zarur bo'lgan muammoni vujudga keltirdi. Bu muammoni yechish, ta'lim jarayonida yangi pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish bilan chambarchas bog'liqdir. Ta'limni yangilash uning noan'anaviy tashkiliy shakllari va metodlaridan foydalanishni, jumladan, unga integrativ yondashuvni talab etadi. Integratsiyani faqat turli predmetlardan o'rganiladigan bilimlarning o'zaro bog'lanishi deb tushunmay, balki o'qitish texnologiyalari, metodlari, shakllarining ham integratsiyasi sifatida tushunish lozim. Ularni to'g'ri amalga oshirish ta'lim samaradorligini ta'minlaydi. "Texnologiya" atamasi, xorij metodikasidan qabul qilingan bo'lib, har xil shakllarda tashkil qilingan ta'lim jarayonini ifodalashda ishlatiladi.

Didaktik masalalarni yechish jarayonida o'quvchilarga ta'sir etuvchi usullarni takomillashtirish maqsadida ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalaniladi. Pedagogik texnologiyaning turlari ko'p bo'lib, ular turlicha sharhlanadi. Didaktikada texnologiyalar uchta asosiy guruhga ajratiladi. Texnologiyalarni dars maqsadiga muvofiq, imkoniyatdan kelib chiqqan holda, integrativ texnologiya qilib qo'llash lozim. Buni quyidagi "Didaktikada integrativ texnologiyalar" jadvali orqali tasvirlash mumkin.

DIDAKTIKADA INTEGRATIV TEXNOLOGIYALAR

1. O'qitishning illyustrativ— tushuntiruvchi texnologiyalari o'quvchilarning umumo'quv faoliyati, maxsus predmetga oid bilimi va ko'nikmalarni hosil qilishga qaratilgan.

2. O'qitishning shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalari , u shaxsni o'zini- o'zi rivojlantirishga mo'ljallanadi.

3. O'qitishning rivojlantiruvchi texnologiyalari har bir o'quvchining shaxsiy rivojlanishida, ichki mexanizmlarini ishga solishga yo'naltirilgan o'qitish hisoblanadi. Bu

guruhlarning har biri o'zida bir qancha o'qitish texnologiyalarini mujassamlashtiradi. Masalan, shaxsga yo'naltirilgan texnologiyaga— tabaqalashtirib o'qitish o'zaro kollektiv bo'lib o'rganish, bilimlarni to'liq o'zlashtirish texnologiyalari, modulli ta'lim texnologiyalari har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olish, o'qituvchi va o'quvchining o'zaro munosabati usullarini takomillashtirishga imkon beradi. Hozirgi vaqtda tabiiy — ilmiy predmetlarni integrallab o'qitishda prof. I.V. Dushina, tomonidan bayon qilingan texnologiyalardan keng qo'llanilmoqda

O'QUV ISHLARI USULLARINI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYASI.

U qoidalar, namunalar, algoritmlar, rejalar bayoni va biror narsaning tavsifi shaklida ifodalanadi. Bu texnologiya qator darsliklarning metodik apparatida yetarli darajada o'z aksini topgan va ko'pgina o'qituvchilar uni ish tajribalari orqali yaxshi o'zlashtirib olganlar. O'qituvchilik faoliyatini endi boshlayotgan pedagog avvalo mana shu texnologiyaga e'tiborini qaratishi va o'zlashtirishi maqsadga muvofiqdir.

O'QUVCHILARNING O'QUV FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYASI.

Bu texnologiyaning mohiyati shundan iboratki, unda o'quv faoliyati, o'quvchilar tomonidan o'quv faoliyatining alohida shakli sifatida qaraladi. U, o'quv topshiriqlari yordamida, bilimlarini egallashga yo'naltiriladi. Dars boshlanishi bilan sinf o'quvchilariga o'quv topshiriqlari taklif qilinadi va ular darsning borishi jarayonida hal etib boriladi. Dars yakunida topshiriqlarga ko'ra, o'zlashtirilgan bilimlar testlar yordamida tekshiriladi. O'qituvchi kurs (bo'lim, mavzu) bo'yicha o'quv topshiriqlari sistemasini tuzadi, o'z faoliyati va u bilan o'zaro bog'langan o'quvchilar faoliyatining loyihalarini ishlab chiqadi .

TABAQALASHGAN TA'LIM TEXNOLOGIYASI.

Bu texnologiyada o'quvchilar, tipologik xususiyatlariga ko'ra, guruhlarga bo'linadi. Guruhlarga bo'lishda, o'quvchilarning o'qishga bo'lgan shaxsiy munosabatlari, predmetni o'rganishga bo'lgan qiziqish va boshqalar hisobga olinadi. Mazmuni, hajmi, murakkabligi bilan bir—biridan farqlanadigan turli darajadagi dasturlar, didaktik materiallar yaratiladi. Ularni bajarish usullari, shuningdek, o'quv natijalarini tashhisi uchun alohida materiallar tayyorlanadi.

O'QUV O'YIN FAOLIYATI TEXNOLOGIYASI.

Bu texnologiya tabaqalashgan o'qitish texnologiyasiga juda yaqin va u bilan uzviy bog'langan. O'quv o'yini, o'qituvchi va o'quvchilar faol bo'lgandagina o'zining ijobiy natijasini beradi. Bunda o'yin ssenariysi oldindan ishlab chiqilgan va natijalarini baholash usullari rejalashtirilgan bo'lishi kerak. Yaxshi ishlangan o'yin-ssenariysi muhim ahamiyatga ega. Unda o'quv vazifalari aniq belgilangan, murakkab vaziyatdan chiqib ketishning metodik usullari imkoniyatlari aniqlangan bo'lishi kerak. O'yinning turlari ko'p bo'lib, ulardan samarali foydalanish maqsadga erishish imkonini beradi.

KOMMUNIKATIV- MUNOZARA FAOLIYAG TEXNOLOGIYASI

Bu usul ham o'qituvchi tomonidan o'quv jarayonda mukammal tashkil etilishiga bog'liq. U, o'qituvchidan o'quv jarayonini ijodiy yondoshgan holda tashkil qilishni talab

etadi. O'qituvchi evristik suhbat usullarini egallagan bo'lishi va o'quvchilarning o'zaro muloqotini tashkil qilishga sharoit yarata olishi zarur.

O'QITISHNING MODULLI TEXNOLOGIYASI.

Modul bu alohida funksional tugun hisoblanadi. Bunda o'qituvchi, o'quv materialini mazmuni va ularni o'quvchilar tomonidan o'zlashtirish texnologiyalarini birlashtirib yaxshilaydi. O'qituvchi o'quvchilarning mustaqil ishlari uchun maxsus ko'rsatmalar ishlab chiqadi. Unda mazkur o'quv materialini o'zlashtirishning maqsadi aniq keltiriladi, axborot manbalaridan foydalanishning aniq ko'rsatmalari beriladi va bu axborotlarni egallash usullari tushuntiriladi. Bu ko'rsatmalarda bilimlarni tekshirishning namunalari keltiriladi.

FAOLIYATNI LOYIHALASH TEXNOLOGIYASI.

Bu texnologiyaning mazmuni, tadqiqot faoliyatini tashkil qilishdan iborat. Faoliyatni loyihalash texnologiyalari ijodiy, axborot beruvchi, fantastik, tadqiqiy va boshqa xillarda bo'lishi mumkin. Shunday qilib, mazkur texnologiyalarni integrallashgan ta'lim jarayonida qo'llash natijasida, o'qituvchi bu jarayonni yanada to'liq, qiziqarli, mazmunli bo'lishini ta'minlaydi. Tabiiy fanlarning predmet sohalari tutashgan joydagi integratsiya, yaxlit dunyoqarashni shakllantirishda va olamni bir butun holda idrok qilishda juda muhimdir. Bunday o'qituvchi va o'quvchilarning kompyuter bilan ishlash malakasi oshadi, vaqtdan yutiladi, dars samaradorligiga erishiladi.